

Hláskosloví aneb Co slyšíš, když mluvím

Už se vám někdy stalo, že jste byli pořádně nachlazení a měli jste potíže s mluvením? Někdy totiž může úplně obyčejná rýma způsobit pořádné nedorozumění. Často v takové situaci míváme místo rýmy rybu,

namísto mámy zase neúmyslně voláme bábu a pleteme si Martu a pana Bárta. Dokázali byste vysvětlit, co vlastně rýma v těchto případech způsobuje a proč může dojít k nedorozumění?

ŘÍKAL JSEM, PŘIVEĎ BÁBU!

HLÁSKOSLOVÍ

Jazyk má dvě formy – psanou a mluvenou. Tu starší, mluvenou zkoumá hláskosloví, resp. jeho dílčí disciplíny:

- Fonetika** zkoumá, jak vzniká řeč a jak ji vnímáme; zabývá se tedy zvukovými prostředky, jako je hláska či přízvuk. V praxi lze poznatky fonetiky využít třeba při nápravě vad řeči nebo poruch sluchu.
- Fonologie** zjišťuje, jak jsou zvuky v jazyce využívány. Zkoumá proto jen ty zvukové prostředky, které mohou rozlišit význam – **fonémy**. Za fonémy lze považovat např. hlásky [p] a [v], protože slova *pes* a *ves* mají jiný význam.
- Ortofonie** je nauka o správném tvoření a znění hlásek spisovné češtiny.
- Ortoepie** je nauka o tom, jak máme hlásky spisovně užívat (viz s. 23).

Fonetika může pomoci i řečníkům

FONETICKÝ PŘEPIS

Psaná a mluvená podoba jazyka se do jisté míry liší. Pokud tak není jasný kontext slov, může dojít k nedorozumění. Vezměme si třeba slovo *led* – píšeme v něm *d*, ale neslyšíme ho tam. Aby bylo možné takové rozdíly zachytit a také se naučit dobře vyslovovat slova v cizím jazyce, vznikl **fonetický přepis**, sloužící k záznamu zvuku řeči. V učebnici používáme zjednodušenou podobu jeho české varianty. Dodržujeme při tom tato **pravidla**:

- Přepis uvádíme v hranatých závorkách.
- Hlásky označujeme písmeny (např. *lípa* [lípa]).
- Píšeme to, co skutečně slyšíme (např. *loď* [loř]).
- Nerozlišujeme znaky *ú* a *ů*, oba přepisujeme jako [ú] (např. *úhořů* [úhořú]).
- Nerozlišujeme písmena *i* a *y*, obě přepisujeme jako [i] (např. *vylít* [vilít]).
- U slabik *di*, *ti*, *ni* vyjadřujeme měkkost háčkem u *d*, *t*, *n* (např. *tisíc* [tisic]).
- Znak *ě* přepisujeme vždy ve shodě s výslovností, tedy slabiku *vě* jako [vje], *mě* jako [mne], *dě* jako [de] apod. (např. *květ* [kvjet], *měli* [mneli], *děj* [dej]).
- Užívají se i zvláštní znaky (např. zadní [ŋ] ve slovech typu *branka* [branka]).

Fonetický přepis je písemný záznam mluvené řeči.

HLÁSKA A SLABIKA

Mluvená řeč je sestavena z menších částí. Nejmenšími zvukovými jednotkami jsou **hlásky** – **samohlásky** (např. [a], [i]) a **souhlásky** (např. [k], [p]). Nepletme si je však s písmeny – např. *ě* není hláska, ale písmeno; zastupuje totiž různé zvuky: ve slově *měl* [ně], ve slově *věda* [je].

Počet hlásek a písmen ve slově tedy nemusí být stejný (např. *o-b-ě* [o-b-j-e]). Při mluvení seskupujeme hlásky do **slabik**. Ty jsou nejmenšími opravdu existujícími jednotkami řeči. Základem slabiky je **slabičné jádro**. Obvykle je jádrem samohláska (např. *ne-vím*) či dvojhlasika (např. *dlou-hou*), ale může jí být také slabikotvorná souhláska, tj. *r*, *l*, *m* mezi souhláskami (např. *sl-za*) nebo na konci slova (např. *se-dm*). Slabiky, které jsou zakončeny jádrem, se nazývají **otevřené** (např. *sve-tr*). Opakem jsou slabiky **zavřené** (např. *ven-kov*). Slabiky mohou být tvořeny samotným jádrem (např. *u-jel*), častěji však obsahují hlásek více (např. *u-jel*).

Hláska je nejmenší zvuková jednotka lidské řeči.

Slabika je nejmenší existující jednotka lidské řeči. Je složená z jedné či více hlásek.

Počet hlásek a písmen ve slově tedy nemusí být stejný (např. *o-b-ě* [o-b-j-e]). Při mluvení seskupujeme hlásky do **slabik**. Ty jsou nejmenšími opravdu existujícími jednotkami řeči. Základem slabiky je **slabičné jádro**. Obvykle je jádrem samohláska (např. *ne-vím*) či dvojhlasika (např. *dlou-hou*), ale může jí být také slabikotvorná souhláska, tj. *r*, *l*, *m* mezi souhláskami (např. *sl-za*) nebo na konci slova (např. *se-dm*). Slabiky, které jsou zakončeny jádrem, se nazývají **otevřené** (např. *sve-tr*). Opakem jsou slabiky **zavřené** (např. *ven-kov*). Slabiky mohou být tvořeny samotným jádrem (např. *u-jel*), častěji však obsahují hlásek více (např. *u-jel*).

- Rozhodněte, zda má slovo *měsíc* stejný počet hlásek i písmen.
- Určete, kolik je slabik ve slovech *brát*, *vybrat*, *bratr*, *bratři*.
- Uveďte příklad slova složeného jen z otevřených slabik.
- Dokažte, že hlásky *k* a *r* jsou fonémy.

Příklady

Fonetický přepis

falešný zpěv [falešni spjev]
měděný důl [mhedeni důl]
děti utíkaly na zastávku [dети utíkali na zastávku]

Hláska

měna
[m ě n a]
5 hlásek (označených 4 písmeny):
2 samohlásky
3 souhlásky

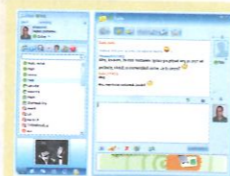
Slabika

- Otevřená:** *ka-la-mi-ta, pou-hou, zmr-zi*
- Zavřená:** *pod-vod-ník, per-fekt-ních, roz-hod-neš*

Souvislosti

I seek you na ICQ

Hříčkou s fonetickým přepisem vznikl název populární služby ICQ. Její skutečné jméno *I seek you* (anglicky „hledám tě“) lze totiž přepsat jako [áj sík jú], což zní stejně jako [áj sí kjú], tedy hlásky zapsané znaky *i*, *c* a *q*. Stejně tak za výrazem *mayday*, který užívají námořníci k vyjádření ohrožení, stojí fonetický přepis slova *m'aider* (francouzsky „pomoz mi“).

[áj sík jú] na [áj sí kjú]

Hláskovat a slabikovat

Hlásky a slabiky nejsou jen jednotkami lidské řeči, představují také různé přístupy k učení čtení. Děti se mohou učit číst buď se slabikářem, tedy po slabikách, nebo tzv. genetickou metodou, kdy si slovo nejprve vyhláskují a až pak přečtou celé. Lépe slabikují, nebo hláskují? tak prý vnímají význam slova.

Slabikují, nebo hláskují? tak prý vnímají význam slova.

Odkazy

jazykovědná disciplína → s. 18–19 (J)
přízvuk → s. 22 (J)
spisovná čeština → s. 15 (J), 32 (J)
samohláska, souhláska, dvojhlasika → s. 21 (J)

Hlásky a jejich změny v proudu řeči aneb Když hlasivky kmitají

Říká se, že v češtině čteme slova tak, jak je píšeme. Není to tak úplně pravda a někdy kvůli tomu dochází k úsměvným nedorozuměním. Jako třeba v této situaci: Petr šeptá kamarádovi: „Jana se mi moc líbí, chtěl bych ji svést.“

Kamarád udiveně odvětí: „A v čem bys ji vozil? Vždyť ani nemáš řidičák!“ Proč si podle vás Petřův kamarád vyložil jeho výrok jinak, než jak byl zamýšlen? A napadá vás jiný příklad slov, která se dají takto snadno zaměnit?

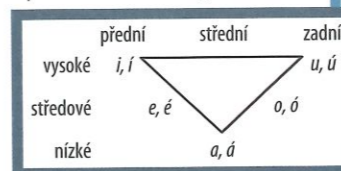
VZNIK HLÁSEK

Ke vzniku řeči dochází v češtině při **výdechu**. Z výdechového proudu vzniká v hlasivkách **hlas** a z něj jsou pomocí **mluvních orgánů** uložených v ústní, nosní či hrdelní dutině (např. rtů, zubů, tvrdého patra) tvořeny hlásky. Pokud tyto orgány nechají hlasu volný průchod, vznikají samohlásky; pokud se pohybují a vytváří hlasu v cestě překážky, vznikají souhlásky.

SAMOHLÁSKY, DVOJHLÁSKY

Znění **samohlásek** je ovlivněno polohou jazyka a rtů při výslovnosti a také tím, jak dlouho zní:

- Postavení jazyka** v ústech vychází z jeho pohybu nahoru a dopředu nebo dozadu. Např. při vyslovení [i] se zvedá vysoká přední část jazyka, takže [i] nazýváme hláskou vysokou a přední.
- Postavení rtů** hraje roli u hlásek [o], [ó], [u] a [ú], při nichž jsou rty sešpuhlené.
- Délka**, tj. doba, po kterou samohlásky zní, může v češtině měnit význam (např. [uhlí] × [úhli]). Podle délky pak rozlišujeme samohlásky krátké (např. [a], [e], [i]) a dlouhé (např. [á], [é], [í]).

Samohláska je hláska, která vzniká průchodem hlasu hrdelní a ústní dutinou.

(např. *mňau*) a v přejatých slovech (např. *auto*, *euro*). Skupina *au*, *eu* se sice v písmu objevuje i v českých slovech, nejde však o součást jedné slabiky, a tedy ani o dvojhlasiku (např. *na-u-čit*).

Dvojhlasika je složitý samohláskový zvuk, během něž se mění postavení jazyka v ústech.

SOUHLÁSKY

Souhlásky se od sebe liší tím, které mluvní orgány se podílí na jejich vzniku a jak. Velmi důležitou vlastností souhlásek v češtině je také **zapojení hlasivek**. Souhlásky, při jejichž tvoření hlasivky kmitají, označujeme jako **znělé** (např. [b], [d]) a souhlásky, při nichž jsou hlasivky v klidu, jako **neznělé** (např. [p], [t]). Dvojice souhlásek, které se tvoří stejně a liší se jen znělostí, tvoří páry a označují se jako **párové** (např. [b] – [p]). Existují i souhlásky **nepárové** ([m], [n], [ň], [j], [l], [r]). Ty jsou všechny znělé.

Zvláštní postavení má [ř], které je jako foném nepárové znělé, ale vedle neznělé souhlásky a na konci slova se vyslovuje nezněle (např. *tři*, *keř*).

Znělé	b	v	d	ď	z	ž	g	h	dz	dž
Neznělé	p	f	t	ť	s	š	k	ch	c	č

Dvojice párových (znělých a neznělých) souhlásek

SPODOBA ZNĚLOSTI

Při mluvení se hlásky vzájemně ovlivňují. Potká-li se např. párová hláska znělá s neznělou, přizpůsobí se jedna druhé tak, aby byly obě stejné. Tento jev se nazývá **spodoba znělosti** a probíhá tak, že se v pořadí první hláska změní v hlásku, s níž tvoří pár (např. [k] → [g], [z] → [s]). Poté jsou obě buď znělé (např. *nikdy* [nigdi]), nebo neznělé (např. *úzký* [úskí]).

Nepárové hlásky spodobě nepodléhají ani ji nezpůsobují. Proto lze sluchem rozlišit např. slova *lední* [lední] a *letní* [letní]. Zvláštní postavení má i hláska [v] – sama spodobě podléhá (např. *vtip* [ftip]), ale nezpůsobuje ji (např. *sval* [svall]).

Spodoba znělosti je změna znělosti souhlásky, k níž dojde, stojí-li vedle sebe znělá a neznělá souhláska.

Výjimečně se při spodobě znělosti mění v pořadí druhá hláska. Takové spodobě podléhají [h] a [ř] – proto je např. u slova *shoda* spisovná jak podoba [schoda] užívaná v Čechách, tak moravská [zhoda].

Příklady

Samohláska

[é] – přední, středová, dlouhá

Dvojhlasika

[ou], [au], [eu]

Souhláska

[p] – tvořená pomocí rtů a úplné překážky, neznělá

Spodoba znělosti

t u ž k a → [tuška]

hlásky neznělé

t a k ž e → [tagže]

hlásky znělé

Souvislosti

Mlaskání povoleno

Zatímco v češtině tvoříme hlásky vždycky jen při výdechu, v některých afrických jazycích lidé hlásky běžně vyslovují také při vdechu. Typickými vdechovými hláskami jsou třeba tzv. mlaskavky v khoisanských jazycích, jimiž mluví Křováci.

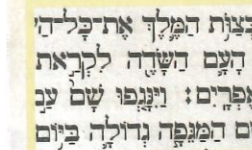
Tvoří hlásky při vdechu

Není ú jako ú

Možná jste už někdy přemýšleli o tom, proč má hláska [ú] v písmu dvě podoby – *ú* a *ů*. Je to důsledek historického vývoje. Na konci 14. století se totiž hláska *ó* přeměnila na dvojhlasiku *uo*, z níž se o století později vyvinulo dlouhé *u* (*kón* → *kuoň* → *kúň*). Kroužek nad *ú* je tedy vlastně pozůstatkem někdejšího *o* a píše se jen ve slovech, v nichž bylo dřív *ó*. A protože *ó* tehdy z jazyka zmizelo, setkáme se s ním dnes jen ve slovech přejatých z cizích jazyků (např. *móda*) a citově zabarvených (např. *bóže*).

Najdi samohlásku!

Na rozdíl od té české obsahuje hebrejská abeceda znaky jen pro souhlásky. Samohlásky se původně nijak neoznačovaly, protože čtenáři si je uměli doplnit sami. Změnilo se to až v 9. století, kdy v hovoaru začala převažovat aramejščina. Pro označení samohlásek se začal používat systém teček a čárek, které se přidávaly pod písmeno nebo nad ně. Díky těmto znaménkům může jeden znak označovat několik slabik, např. [be], [ba], [bi] atd.

Hebrejščina včetně znamének pod znaky

čeni samohlásek se začal používat systém teček a čárek, které se přidávaly pod písmeno nebo nad ně. Díky těmto znaménkům může jeden znak označovat několik slabik, např. [be], [ba], [bi] atd.

Podobným jevem je i **neutralizace znělosti**. Při ní dochází ke změně znělé souhlásky na konci slova před pauzou v její neznelý protějšek (např. *bod* [bot]). Neplatí to ale při spojitě výslovnosti na hranici slov, následuje-li znělá souhlásky (např. *běž domů* [bjež domú]).

Neutralizace znělosti je ztráta znělosti na konci slova před pauzou.

1. Vyslovujte postupně samohlásky a sledujte, které mluvní orgány se při tom pohybují. Své pozorování poté srovnajte s obrázkem trojúhelníku na s. 21.
2. Rozhodněte, u které ze souhlásek *f, g, k, p, t* kmitají při tvorbě hlasivky.
3. Vysvětlete, proč říkáme [chci let], ale [chci trochu ledu].

Zvukové prostředky souvislé řeči aneb Jak je někdy víc než co

Mluvit dokážou už malé děti. Ne vždy to ale stačí – někdy se totiž nedomluví ani ten, kdo mluvit umí. Představte si, že třeba plánujete výlet s přáteli. Rozhodnete, že cesta vlakem je moc složitá a že vezmete auto. Řeknete: „Vlakem... ne autem.“ Jak myslíte, že si vaše sdělení vyloží ostatní? Vysvětlete, proč dojde k nedorozumění.

Pokud má příjemce naše ústní sdělení pochopit, nestačí jen tvořit hlásky – je třeba využívat i zvukové prostředky, které dokážou promluvu strukturovat.

PŘÍZVUK Takovým prostředkem je mj. zvýraznění určitých slabik – **přízvuk**.

Hlavní slovní přízvuk ['] je v češtině na první slabice. Nemá ho ale každé slovo – jeden společný přízvuk totiž může mít i skupina několika slov:

- Jednoslabičná vlastní **předložka** funguje s následujícím jménem ve větě jako celek, v němž nese přízvuk jen předložka (např. *do práce* [do práce]). Svůj přízvuk po takové předložce mají pouze dlouhá slova (např. *na nejsledovanější* [na 'nejsledova'nejší]).
- Nepřízvukná slova přičleněná k předchozímu slovu nazýváme **příklonky**. Jde o krátké tvary zájmen a pomocné sloveso *být* (např. *řekl jsi jí* [řekl si jí]).
- Nepřízvukná slova, která se přičleňují k následujícímu slovu, se nazývají **předklonky**. Obvykle jsou to spojky a částice (např. *že půjde* [že 'pújde]).

Vedlejší slovní přízvuk [,] se objevuje jen v trojslabičných a delších slovech.

Větný přízvuk je zvýraznění přízvuku klíčového slova ve větě.

Je slabší než hlavní přízvuk a stojí obvykle na druhé slabice (např. *bleděmodrý* [blede,modrí]). Přízvuk se projevuje i na úrovni vět. **Větný přízvuk** souvisí s významem – ukazuje, co je jádrem dané výpovědi. V neutrální větě bývá na posledním slově (např. *Honza šel domů* [honza 'šel 'domú]). Chceme-li však zdůraznit jiné slovo, jeho přízvuk zesílíme. Tím se jádro z konce věty přesune (např. [honza 'šel 'domú]).

INTONACE Důležitou roli hraje také průběh výšky a síly hlasu – **intonace**.

Signalizuje nejen konce vět a promluvy, ale odráží i záměr či pocity mluvčího. Liší se totiž u vět s různou komunikační funkcí:

- **intonace klesavá** je u vět oznamovacích,
- **intonace stoupavě klesavá** je u vět rozkazovacích, vět přacích a také u otázek doplňovacích,
- **intonace stoupavá** je u otázek zjišťovacích.

Intonace je změna výšky a síly hlasu v průběhu promluvy.

DALŠÍ ZVUKOVÉ PROSTŘEDKY Snazší orientaci v projevu napomáhají také:

- **síla hlasu** – umocňuje dramatickou textu a zdůrazňuje důležité pasáže,
- **tempo řeči** – ovlivňuje tvoření hlásek, srozumitelnost a správné členění řeči,
- **pauzy** – zpřehledňují projev. Nevhodně umístěná pauza může naopak změnit význam (např. vyslovíme-li *vlakem ne, autem* jako [vlakem | ne autem], příjemce si zřejmě naše sdělení vyloží zcela jinak, než jak bylo zamýšleno).

1. Najděte příklonky ve slovních spojeních *od táty, má ji rád, viděl jsem ho*.
2. přečtete nahlas větu *Při cestě z práce mu přeběhla přes cestu černá kočka* a vytkávejte při tom tužkou přízvukné slabiky.
3. Vyslovte větu *Už přišel nejdřív* jako větu oznamovací a pak jako otázku.

Příklady

Neutralizace znělosti
duby [dubi] × *dub* [dup]
provozní [provozni] × *provoz* [provos]
zdůvodnit [zdúvodnit] × *důvod* [dúvot]

Odkazy

slovo přejaté → s. 29 (J), 33 (J), 49 (J)
foném → s. 20 (J)
slovo citově zabarvené → s. 32 (J)

Příklady

Slovní přízvuk
• Hlavní: *dopis* [dopis], *do dopisu* [do dopisu]
• Vedlejší: *dopisovat* [dopi,sovati]

Větný přízvuk

• Neutrální věta:
To by Jana nikdy neřekla.
• Citově zabarvená věta:
To by Jana nikdy neřekla. To by Jana nikdy neřekla.

Intonace

• Klesavá: *Zavolám ti zítra.*

• Stoupavě klesavá:
Kdy mi zavoláš? Zavolej mi pozítří!

• Stoupavá: *Zavoláš mi zítra?*

Souvislosti

Co dokáže smajlík

Zatímco v mluveném projevu vyčteme často pocity autora z intonace či síly hlasu, u písma to možné není. Jak tedy poznáme, zda je věta míněna vážně? V roce 1982 tento problém vyřešil počítačový odborník Scott Fahlman. Navrhl pro označení vtipu znak :-). Od té doby záměr autora v textu signalizují smajlíci.

Úsměv je všude!

Odkazy

předložka vlastní → s. 48 (J)
jádro výpovědi → s. 61 (J)
komunikační funkce výpovědi → s. 60 (J)
věta oznamovací, věta rozkazovací, věta přací → s. 60 (J)
otázka doplňovací, otázka zjišťovací → s. 60 (J)

Spisovná výslovnost aneb Mluvit jako kniha

Myslíte si, že můžeme klidně mluvit, jak nás napadne, protože česky tady přece rozumí každý? Když řekneme čtyři jabka, problém to nejspíš nebude, ale odhalili byste třeba, že do výroku čéče pése mluvíci šikovně skryl hned sedm slabik, totiž člověče, podívej se?

A pravá legrace nastane v případě, když někdo mluví rychle, polyká slabiky a nedá si pozor u slov jako knihovna či nádržka... Zkuste z těchto příkladů vyvodit, jaké jevy mohou způsobit nedorozumění. Napadají vás další případy nevhodné výslovnosti?

VÝSLOVNOSTNÍ NORMA

Pokud by mluvíci při veřejném projevu komolil slova a libovolně přesouval přízvuk, asi by mu málokdo rozuměl. Dopustil by se totiž prohřešků proti **výslovnostní normě**, ustálené podobě znění spisovné češtiny. Ta přitom není stálá v čase – vyvíjí se spolu s jazykem. Aktuální normu české výslovnosti popisuje např. kniha *Jiřiny Hůrkové Česká výslovnostní norma*.

Výslovnost českých slov

Při výslovnosti českých slov je třeba dbát na **správné tvoření hlásek a zachování jejich délky**. Dále mimo jiné platí:

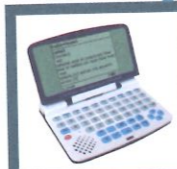
- Setkají-li se dvě samohlásky, vyslovíme obě (např. *modrooký* [modrookí]).
- Hlásku na začátku slova vyslovujeme, i když je to obtížné (např. *hřib* [hřip]). Výjimkou jsou tvary pomocného slovesa *být* (např. *jsi* [si]) a předpona *vz*, kterou lze vyslovit zjednodušeně (např. *vzbudit* [zbudit], *vzpouira* [spouira]).
- Dvě stejné či podobné souhlásky na hranici slovo tvorného základu a přípony obvykle splývají do jedné (např. *dení* [deňi]). Výjimkou jsou případy, kdy by mohlo dojít k záměně významů (např. *raci* [raci] × *racci* [racci]). Dvě hlásky se vyslovují i tehdy, jsou-li na hranici předpony a slovo tvorného základu (např. *nejjistější* [nejjistější]) a na hranici slov (např. *máš šálu* [máš šálu]).
- Ke zjednodušení může dojít i u skupin tří souhlásek (např. *francouzští* [francouští]), ve slovech *dcera* [cera], *srdce* [srce] a *ctnost* [cnost]. Ve většině jiných slov však musí být zachována plná výslovnost (např. *jablko* [jablko]).

Výslovnost cizích slov

U **slov přejatých** je situace složitější, protože do hry vstupují vlivy různých cizích jazyků. Jejich výslovnost se tak přizpůsobuje té české jen zčásti. Při tom platí:

- Nečeské hlásky se nahrazují co nejpodobnější hláskou českou (např. *müslí* [misli]).
- Mezi *i/y* a samohlásku se vkládá [j] (např. *mafie* [mafije]).
- Skupiny *di, ti, ni* se čtou tvrdě (např. *diktát* [diktát]).
- Psané *x* čteme obvykle jako [ks] (např. *fax* [faks]). V předponě *ex* se ale může vyslovovat i jako [gz], následuje-li samohlásky, příp. znělá souhlásky způsobující spodobu znělosti (např. *exekutor* [egzekutor]).
- Samohlásky se někdy vyslovují dlouze, i když jejich délka není v písmu vyznačena čárkou (např. *helium* [hélium]).
- Citátové výrazy, vlastní jména a nově přejatá slova si mohou zachovávat původní výslovnost (např. *fair play* [fér plej], *François* [fransoa/fransua]).

Pro ověření výslovnosti konkrétního slova je vhodné použít jazykové příručky.

Výslovnost cizích slov zná např. elektronický slovník

VÝSLOVNOSTNÍ STYL

Výslovnost a užívání zvukových prostředků se mění podle toho, v jaké situaci probíhá. V rámci **spisovné výslovnosti** existují tři **výslovnostní styly**:

- **Základní styl** je typický pro veřejné promluvy. Měl by znít ve škole i v televizním zpravodajství.
  - **Hovorový styl** patří k běžné komunikaci. Je nebdalejší a mluvíci při něm zjednodušují souhláskové skupiny, nedodržují přízvuky či intonaci. Setkáme se s tím např. i v médiích při přímých přenosech.
  - **Pečlivý styl** je typický hlavně pro slavnostní promluvy. Souhláskové skupiny se zjednodušují jen málo a zřetelněji se zachovává délka samohlásek.
- Do spisovného jazyka pak rozhodně nepatří **výslovnost nepečlivá**, při níž dochází k nadměrnému vypouštění hlásek a ke komolení slov.

Výslovnostní styl je způsob vyslovování hlásek, užívání přízvuku a dalších zvukových prostředků.

1. Zkuste popsat a vysvětlit výslovnost výrazů *dětský, exil a titul*.
2. Zamyslete se nad tím, jak se zřejmě liší výslovnost televizního moderátora při vysílání a když se po práci baví s přáteli. Proč tomu tak podle vás je?
3. Uveďte příklady cizích slov, jejichž výslovnost vám činí potíže.

Příklady

Výslovnostní styl

Pečlivý styl	Základní styl	Hovorový styl
[dcera] [jméno]	[cera] [jméno]	[cera] [méno]

Souvislosti

Hrdý bud!

Chybné užívání přízvuku a intonace, časté při hovorovém výslovnostním stylu, je základem komiky názvu díla *Hrdý Budžes*

Ireny Douskové, známého z divadelního představení, v němž v roli školačky Helenky exceluje herečka Barbora Hrzánová. Helenčin vzor Budžes je jen fiktivní osobou, vzniklou z chybného chápání vět *A hrdý bud, zes vytrval!* Pokud totiž vyslovujeme chybně, mohou ostatní naše výroky chápat zcela jinak, než jak byly zamýšleny.

Jak nekomolit jména

HONZÁKOVÁ, Marie, HONZÁK František a ROMPORTL, Milan. *Čteme je správně?* Praha: Albatros, 1996.

Slovník uvádí výslovnost více než tři tisíc jmen významných světových vědců, politiků, historických postav, umělců atd. U každého jména jsou uvedeny také údaje o národnosti, životní data a stručná charakteristika osobnosti.

Odhadněte, jak se vyslovuje jméno norského spisovatele Josteina Gaardera, a svůj odhad srovnajte se slovníčkem.

Odkazy

přízvuk → s. 22 (J)
norma → s. 18 (J)
spisovná čeština → s. 15 (J), 32 (J)
hlásky → s. 20 (J)
samohlásky → s. 21 (J)
sloveso pomocné → s. 47 (J)
předpona → s. 37 (J)
souhlásky → s. 21 (J)
slovo tvorný základ → s. 36 (J)
přípona → s. 37 (J)
slovo přejaté → s. 29 (J), 33 (J), 49 (J)
souhlásky znělé → s. 21 (J)
spodoba znělosti → s. 21 (J)
jméno vlastní → s. 42 (J)
jazyková příručka → s. 19 (J)